

GÜNCEL ÇEVRE SORUNLARI VE KİRLİLİK ETMENLERİ

Temel Nedenler

- Hızlı nüfus artışı
- Sanayileşme ve çarpık kentleşme
- Teknolojik gelişmeler
- Aşırı fosil yakıt tüketimi

Kirlilik Etmenleri

Fiziksel Etmenler:

Gürültü, ısı, radyasyon.

Kimyasal Etmenler:

Ağır metaller, asidik gazlar, tarım ilaçları.

Biyolojik Etmenler:

Patojen mikroorganizmalar, istilacı türler.

Antropojenik Etki:

Doğal kirleticilerin (volkanik patlamalar vb.) yanı sıra, **ekosistemi** tehdit eden asıl unsur **insan faaliyetleridir**. Sorunlar lokal başlayıp **küresel boyutlara** ulaşabilir.

DİKKAT KUTUSU

! Çevre kirliliği sadece insan sağlığını değil; hayvanları, bitkileri ve **cansız çevre (abiyotik faktörler)** unsurlarını da doğrudan etkiler ve **ekolojik dengeyi** bozar.

Hava Kirliliği ve Ozon Tabakasının İncelmesi

Kirletici Gazlar

Kükürt dioksit (SO₂)
Azot dioksit (NO₂)
Karbondiyoksit (CO₂)
Partikül maddeler

Canlılara Etkileri

- **İnsanlarda:** Kronik bronşit, astım, akciğer kanseri, D vitamini eksikliği.
- **Bitkilerde:** Stomaların tıkanması, fotosentez ve solunum hızının düşmesi.

Ozon Tabakasının İncelmesi

Ozon Tabakası (O₃)

Stratosfer

Ozon Tabakasının (O₃) Fonksiyonu:

- **Stratosfer** tabakasında bulunur.
- Güneş'ten gelen zararlı **UV ışınlarını** süzer.

Ozon İncelmesi ve CFC:

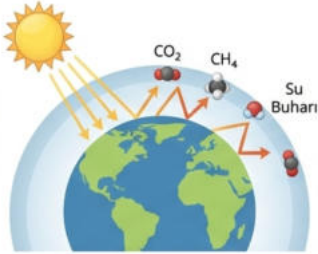
- **Kloroflorokarbonlar (CFC);** deodorant, klima gazı ve köpüklerde bulunur.
- Ozon tabakasını incelterek '**Ozon Deliği**' oluşturur.

! DİKKAT KUTUSU

Ozon tabakasının incelmesi sonucu yeryüzüne daha fazla UV ışını ulaşır. Bu durum **ilt kanseri** ve **ke** artırır, **bağışıklık sistemini** zayıflatır.

Sera Etkisi ve Küresel İklim Değişikliği

Doğal Sera Etkisi

Atmosferdeki su buharı, CO₂, metan (CH₄) yeryüzünden yansıyan ısının bir kısmını tutar. Bu, Dünya'nın yaşanabilir sıcaklıkta kalmasını sağlar.

Küresel Isınma (Artmış Sera Etkisi)

Fosil yakıt kullanımı ve ormansızlaşma ile sera gazı yoğunluğu artar. Dünya'nın ortalama sıcaklığı anormal yükselir.

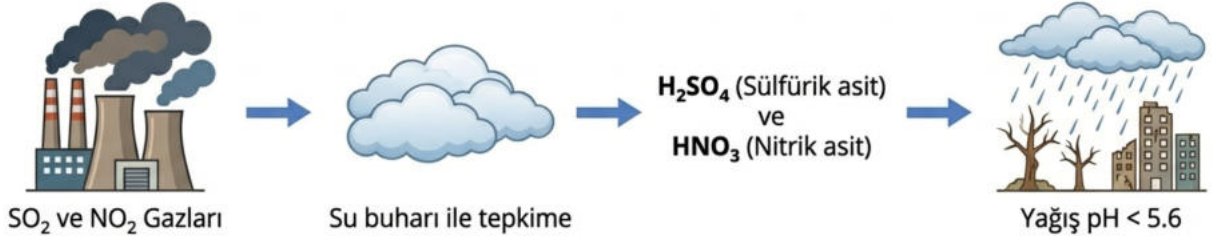
Sonuçlar

- **Buzulların erimesi** ve deniz seviyesinin yükselmesi.
- **Kıyı ekosistemlerinin** tahribi.
- **Aşırı buharlaşma**, şiddetli kuraklık ve sel baskınları.
- **Habitat kayıpları** ve biyoçeşitlilikte azalma.

! DİKKAT KUTUSU

Küresel ısınma sadece 'sıcaklık artışı' değildir; iklim rejimlerinin değişmesi ve biyomların sınırlarının b

Asit Yağmurları: Oluşumu ve Etkileri

Ekolojik Yıkım

Ekolojik Zararlar

- **Su:** Göl pH'ını düşürerek balık ölümlerine neden olur.
- **Toprak:** Ağır metallerin (cıva, alüminyum) çözünürlüğünü artırır, toprağı zehirler.

Yapısal Zararlar

- Tarihi eserler, mermer ve kireç taşı yapılar korozyona uğrar.

DİKKAT KUTUSU

Asit yağmurları, bitkilerin yapraklarına doğrudan zarar vererek fotosentez kapasitesini düşürür ve ormanların kurumasına neden olur.

Su Kirliliği ve Ötrrfikasyon Süreci

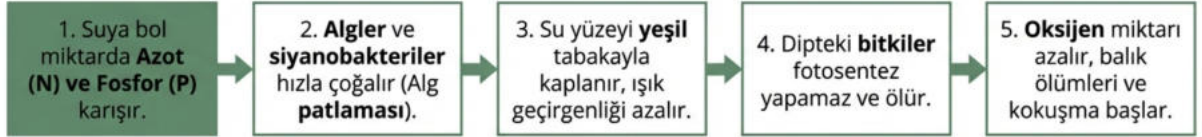
Kirlilik Kaynakları

- Endüstriyel atıklar, ağır metaller, tarım ilaçları, evsel atıklar.

Hastalıklar: **Kolera, Tifo, Dizanteri, Sarılık.**

Ötrofikasyon Basamakları

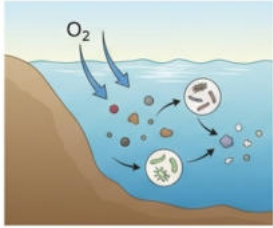

! DİKKAT KUTUSU

Ötrofikasyon, su ekosisteminin '**ölümü**' anlamına gelir. Ayrıştırıcı (saprofit) faaliyetleri artar ancak **oksijen yetersizliğinden dolayı biyoçeşitlilik çöker.**

Otobiyolojik Temizlenme ve Biyolojik Birikim

Otobiyolojik Temizlenme

Mikroorganizmalar ve Oksijen ile Temizleme

Su ekosistemlerinin, mikroorganizmalar ve oksijen ile kirleticileri belirli bir seviyeye kadar kendi kendine temizleyebilme kapasitesidir.

Kapasite aşılsa kirlilik kalıcı olur.

Biyolojik Birikim (Biyomagnifikasyon)

Zehirli maddelerin (DDT, ağır metaller) besin zinciri boyunca dokularda birikerek artmasıdır.

Üreticiden son tüketicie doğru zehir miktarı ARTAR.

Zararları: Kanser, organ yetmezliği, genetik bozulmalar.

DİKKAT KUTUSU

Besin piramidinde yukarı çıkıldıkça biyokütle ve aktarılan enerji genellikle azalırken, biyolojik birikim (zehir)

Toprak Kirliliği ve Erozyon

Toprak Kirliliği

Atıklar, asit yağmurları ve kimyasallarla toprağın yapısının bozulmasıdır.

Verim düşer, toprağı havalandıran canlılar ölür.

Atıklarla Kirlenmiş Toprak

Erozyon

Toprağın verimli üst kısmının su ve rüzgarla taşınmasıdır.

Nedenler: Eğimli arazi, bitki örtüsü tahribi, yanlış tarım.

Su ve Rüzgarla Oluşan Erozyon

Erozyonu Önleme Yöntemleri

✓ Teraslama yapılması.

Teraslama

✓ Tarlaların eğime dik sürülmesi.

✓ Ađaçlandırma.

! DİKKAT KUTUSU

Erozyon bir kirlilik türü değil, verimli toprak kaybı olayıdır. Geri dönüşü en zor çevre sorunları

Radyoaktif Kirlilik ve Ses Kirliliği

Radyoaktif Kirlilik

Kararsız atom çekirdeklerinin parçalanmasıyla yayılan Alfa, Beta, Gama ışınlarıdır.

Kaynaklar: Nükleer santraller, tıbbi cihazlar, nükleer denemeler.

Etkiler: DNA hasarı (mutasyon), kanser, sakat doğumlar.

Ses Kirliliği (Gürültü)

İstenmeyen ve sağlığı bozan seslerdir.

Sınır: İnsan için 35-65 dB arası idealdir.

Etkiler: İşitme kaybı, stres, hipertansiyon, uyku bozukluğu.

[DİKKAT KUTUSU]

Radyoaktif maddeler besin zinciriyle insana ulaşır (Örn: **Çernobil**).
Hızlı bölünen hücreler (kemik iliği, embriyo) radyasyondan en çok etkilenen gruptur.

Orman Yangınları ve Habitat Tahribi

Ormanların Ekolojik Rolü

- **Karbon yutağıdır** (CO₂ Emilimi).
- **Erozyonu önler** ve **su döngüsünü** düzenler.
- **Biyçeşitlilik** barındırır.

Yangın Sebepleri ve Sonuçları

- **Sebepler:** %97 insan kaynaklı (ihmal, anız yakma, cam kırıkları).
- **Sonuçlar:** Habitat parçalanması, atmosfere ani CO₂ salınımı, su tutma kapasitesinin kaybı.

Yaban Hayatı Tehditleri

- Şehirleşme ve sulak alanların kurutulması yaşam alanlarını daraltır.

[DİKKAT KUTUSU]: Yanan bir ormanın **kendini yenilemesi (süksesyon)** çok uzun yıllar sürer. Ekosistem dengesi kalıcı hasar görebilir.

Ekolojik Ayak İzi

Tanım: Tüketilen kaynakların üretilmesi ve atıkların bertaraf edilmesi için gereken 'biyolojik verimli' alan.

Bileşenler: Tarım arazisi, orman, otlak, balıkçılık sahası, karbon tutma alanı.

Hesaplama: Tüketilen Kaynaklar / Biyolojik Kapasite.

Ekolojik Açık: Ayak izi > Biyolojik Kapasite = **Sürdürülemezlik.**

Gelişmişlik düzeyi arttıkça, kişi başına düşen ekolojik ayak izi genellikle artar.

[DİKKAT KUTUSU]: Ekolojik ayak izini küçültmek için tüketim alışkanlıklarını değiştirmek, enerji tasarrufu yapmak ve geri dönüşüme önem vermek şarttır.

Karbon ve Su Ayak İzi Çeşitleri

Karbon Ayak İzi

Faaliyetler sonucu atmosfere salınan toplam **CO₂** eşdeğeridir.

- **Birincil (Doğrudan):** Isınma, ulaşım (fosil yakıt) emisyonları.
- **İkincil (Dolaylı):** Ürünün üretiminden bozulmasına kadar geçen süreçteki emisyon.

Su Ayak İzi

Tüketilen ve kirletilen toplam su miktarı.

- **Mavi Su:** Yüzey ve yer altı sularının tüketimi.
- **Yeşil Su:** Üretimde (tarım) kullanılan yağmur suyu.
- **Gri Su:** Kirliliği temizlemek için harcanan su.

[DİKKAT KUTUSU]: Bir fincan kahvenin su ayak izi yaklaşık **140 litredir (Sanal Su)**. Bu miktar kahvenin yetiştirilmesi ve işlenmesi için harcanan sudur.

Doğal Kaynaklar ve Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik Tanımı

Doğal kaynakların, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını riske atmadan bugünkü ihtiyaçları karşılayacak şekilde kullanılmasıdır.

Yenilenebilir Enerji (Tükenmez)	Yenilenemez Enerji (Tükenir)
Güneş, Rüzgâr, Hidroelektrik, Jeotermal, Biyokütle.	Kömür, Petrol, Doğal Gaz, Nükleer.
Avantaj: Temiz, sürdürülebilir, düşük karbon ayak izi.	Dezavantaj: Yüksek kirlilik ve karbon emisyonu.

[DİKKAT KUTUSU]: Sürdürülebilirlik için üretim ve tüketimde 'Kullan-At' yerine 'Geri Dönüştür ve Yeniden Kullan' prensibi benimsenmelidir.

Biyoçeşitlilik ve Endemizm

Biyoçeşitlilik

- Düzeyler: **Genetik**, **Tür** ve **Ekosistem** çeşitliliği.

Zengin Ekosistem Örneği

Endemik Tür

Sadece belirli bir coğrafi bölgeye özgü olan türlerdir.

Türkiye Örnekleri: Van Kedisi, Ankara Tiftik Keçisi, Kangal, Ters Lale, Sığla Ağacı, İnci Kefali.

Koruma Yöntemleri

Ex-situ: Gen bankaları (Tohum bankaları).

In-situ: Milli parklar ve tabiat koruma alanları.

Biyokaçakçılık: Endemik türlerin izinsiz yurt dışına çıkarılması suçtur.

[DİKKAT KUTUSU]: Türkiye, üç farklı bitki coğrafyasının (Avrupa-Sibirya, İran-Turan, Akdeniz) kesişiminde olduğu için endemizm oranı çok yüksektir.

Çözüm Önerileri: Bireysel ve Küresel Adımlar

Bireysel Önlemler

Enerji tasarruflu (A sınıfı) cihazlar.

Toplu taşıma ve bisiklet kullanımı.

Geri dönüşüm (Kağıt, plastik, cam, pil).

Su israfının önlenmesi.

Küresel Girişimler

Paris İklim Anlaşması: Sera gazı azaltma taahhüdü.

Şehir Ağacı Projeleri: Havayı temizleyen biyolojik üniteler.

Temiz Okul / Yeşil Enerji: Okullarda güneş paneli kullanımı.

⚠ DİKKAT KUTUSU

Çevre sorunları küreseldir, ancak çözüm yerel adımlarla başlar. "Düşünsel olarak Küresel, eylem olarak Yerel ol."